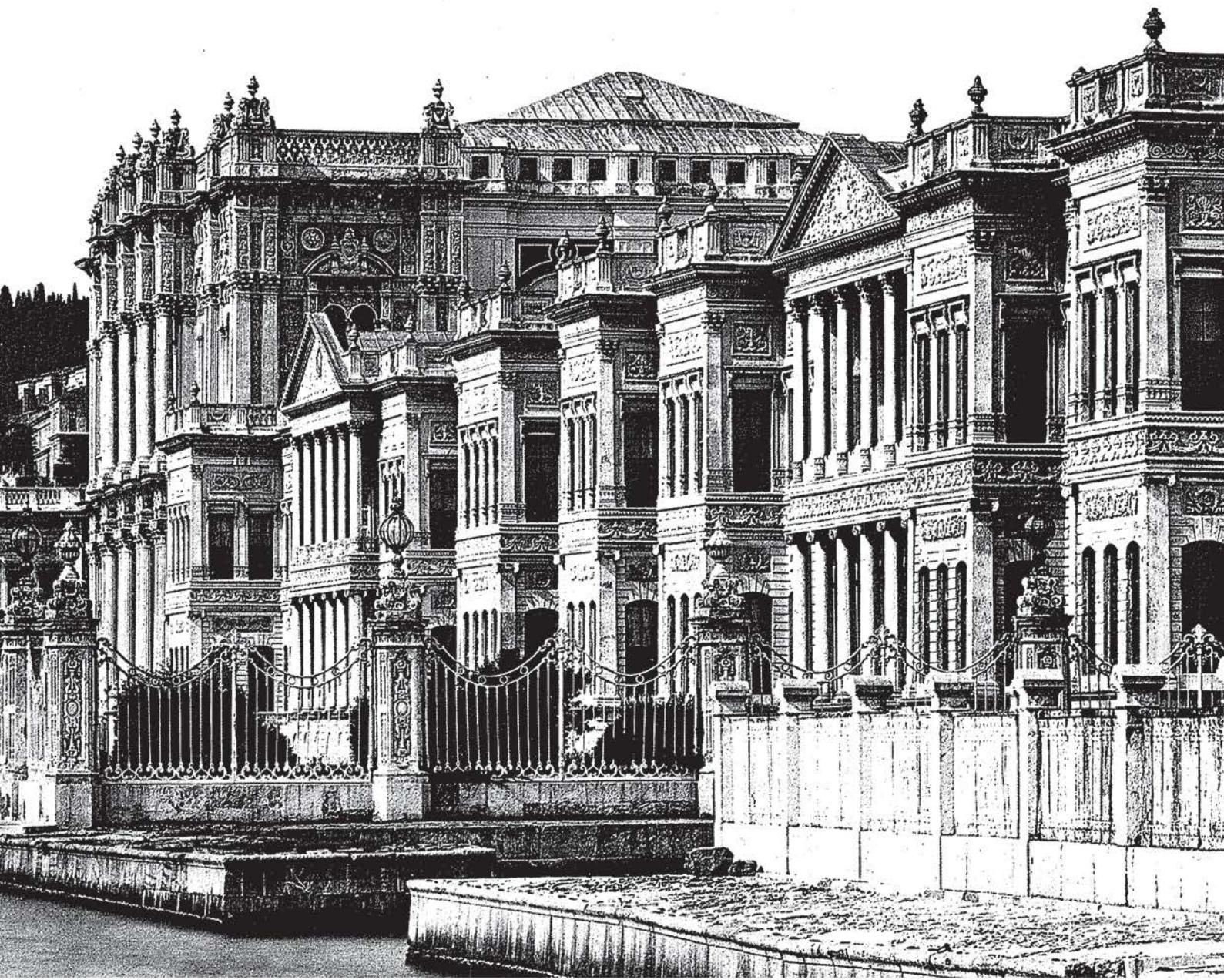

ms

MILLI SARAYLAR

1128 N 1884-1984

Milli Saraylar

Hazine-i Hassa Arşiv'inden

Üç Belge

Milli saraylar Hazine-i Hassa Arşivi, 19. yüzyıl sarayı teşkilat ve tescifat bakımından aydınlatan önemli bir koleksiyonuna sahiptir. MS dergisinin bu sayısında koleksiyonumuz belgelerinden üç örnek yayınıyoruz.

Yayına hazırladığımız ilk iki belge, Halife Abdülmecid Efendi'ye yazılan mektuplar arasından seçilmiştir. Yazıldığı kişi kadar kaleme alanların da Türk tarihine mal olmuş kişiler olması, mektuplara ayrı bir önem kazandırmaktadır. İlk mektup Milli Mücadelenin kadın gazilerinden Fatma Seher Hanım yada bilinen adıyla "Kara Fatma"nın kızı tarafından Abdülmecid Efendi'ye yazılmış bir mektuptur. 1923 yılına ait bu belge Türk harp ve devrim tarihi alanlarında çalışanlar için dikkat çekicidir.

İkinci belge, Halikarnas Balıkçısı olarak da tanınan Cevad Şakir Kabaağaçlı tarafından yazılmıştır. Kabaağaçlı, bu yazida İslam bilimleriyle ilgili yabancı dilde yayınlanmış eserleri incelemek için maddi destek istemektedir.

Yayınladığımız son belge ise Dolmabahçe Sarayı'nın ilk gezi talimatnamesidir. Bu belgeden sarayın ziyareti ile ilgili 80 yıl önce belirlenmiş olan ilk kurallar takip edilebilmekte ve müzecilik tarihimize açısından yüzyl başındaki bakiş açısını ortaya koymaktadır.

Ma'rûz-i câriyeleridir

Kuvâ-yi milliyeye hizmet etmek ve Yunânîleri mahv eylemek üzere vâlidem meşhûr Kara Fatîma'nın taht-ı idâresindeki kuvvetler ile Anadolu'da etmiş olduğumuz müte'addid harblerde vâlidemin fi sebîllâh mücâhabesinde batt-ı harbde vâlideme su nakl ve tevzî' ederken Yunânîlerin şarabnel ateşine ma'rûz kalarak ellerimin parmakları kesr olduğundan bu kerre terhis olduğumuzdan huzûr-ı hilâfet-penâhiye gayr-ı haddin ubâdiyetimi iblâğ etmek ve mukaddes ellerinizi öpmek tehâssüriyle müräca'at eylediğimden ve memleketim olan Van vilâyetindeki köyümüzün Ermeniler tarafından perişân edildiğinden tekrâr avdetle ocağınızı ihyâ eylemek için münâsib mikdâr ihsân-ı hilâfet-penâhinize muhtac olduğumu mübeyyin işbu arîza-yi fâkîrânem nezd-î hilâfet-penâhîde makrûn-ı müsâ'ade buyrulmasını istirhâm eylerim ol bâbda emr ür irâde efendimizindir.

fi 4 ağustos sene 39

Mücâhidinden Kara Fatma Kerîmesi

Kendisine yirmibeş lira ihsân-ı hilâfet-penâhi tarafından bâ-sened i'tâ kılınmışdır.

fi 8 ağustos sene 339

Ser-karin Ahmed Hikmet

Milletimiz adına ölüm kalım savaşı olarak niteleyebileceğimiz Kurtuluş Savaşı'nda kadın erkek herkesin payı vardır. Millî mücadelede yaptığı faaliyetlerle meşhur olan kadın kahramanımızdan birisi de Kara Fatma'dır. Yukarıda bu günde harflere çevirisini verdigimiz dilekçe kadın gazilerimizden Kara Fatma'nın kızı Fatma Seher Hanım tarafından Halife Abdülmecîd Efendi'ye sunulmuştur.

Fatma Seher Hanım dilekçesinde; Kurtuluş Savaşı sırasında annesinin idare ettiği kuvvetlere su götürürken kendisine isabet eden şarapnel parçaları sebebiyle el parmaklarının kopmasından dolayı terhis edildiğinden, ayrıca Ermeniler tarafından tahrif edilen Van şehrindeki ata ocağını yeniden ihyâ etmek istediginden ve bu amacından dolayı halifenin yapacağı maddi yardıma muhtaç olduğundan bahsetmiştir.

Halife'nin serkarını (günümüzde özel kalem müdürüne yakın bir anlamı ifade eder) tarafından belge altına düşülen nottan anlaşılığına göre dört gün içerisinde dilekçesine cevap verilerek kendisine yirmibeş lira para yardımında bulunulmuştur.

Efendimiz hazretleri;

Bendeleri lisân-i mâderzâdimdan mâadâ
İngilizce, İtalyanca ve Fransızca'ya bihak-
kin vâkifim. Bu hengâmda İslamiyyet hak-
kında Garb'da intîşâr eden âsârin müttâ-
laa ve tedkiki, vü's-i mâlisi bendeniz gibi
mahdûd olanlarca mümkün dejildir zîrâ
mezkûr âsârin fiyatları pek fâhişdir. Bu ki-
táblar meyânında öyleleri vardır ki ânlar
hakkında Lord Norşâklif "1950 senesinde
dünyanın ne hâl kesb edeceğini anlamak
ancak bu âsâri müttâlaa ile mümkündür"
diyor. Binâen aleyh bu kitâbların imkân-i
müttâlasını bendenize bahâ etmeniz zim-
ninda zât-i hazret-i hilâfet-penâhilerini
tasdi etmeye mecbûr kaldım. Bu kitâblar
bade'l-müttâla'a iâde edileceği gibi meyân-
larında ebhem telakkî edilecekleri mea'l-
memnûniye terceme ederim efendim. Ne
nakdî bir menfaat temîni kaygusu ne de
başkaca bulûl etmek mülâhabası bu istir-
hâm-nâmemin takdîmine sâik olmamış-
lardır. Bâkî her hâl ve k_ttbe-i umûrda
emr u fermân efendimizindir. fi 14 tem-
mûz sene 339

Üsküdar'da İhsâniye'de Fistıklı Soka-
ğr'nda 3 numaralı hâncede mukîm
Kabaâğaçlı-zâde Cevâd Şâkir bendeleri
fi 15 temmûz sene 339

hifzi

اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ :
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ وَخَافِرِيْ بِيْ حَمْدٍ وَلَطْفٍ
بِرَحْمَاتِكَهِ عَزِيزِهِ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ مَطَالِعُهُ وَنَظِيرُهُ وَعِصَمُهُ شَهِيدُكَهِ
حَمْدُهُ وَلَلّٰهُ كَمَدُهُ وَلَكَهُ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ بِيْ فَاهْمَهُ . . .
سَيِّدُهُ اَوْلَادُكَهِ وَارْدُرِيْ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ لَوْدُ فَرِّيْ تَلْفِيْنُ ١٩٥٠ . . .
نَهْ حَادَ كَبَهُ اَنْتَ رَبِّيْ حَلَّهُ اَحَادِيْهُ اَجْهَنَّمُ بِرَأْيِكَهِ كَمَدُهُ كَمَدُهُ . . . دِوْجُونْ سَيِّدُهُ
بِرَحْمَاتِكَهِ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ حَمْدُهُ زَاتُ حَمَّاتُهُ هَذَا فِيقَهُ اَهْلُهُ
بِرَحْمَاتِكَهِ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ
تَعْسِيْعُ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ فَاللّٰمُ . . . بَرَنَابِرِيْ بَعْدُ الصَّالِهِ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ
تَقْرِيْبُ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ بِعَلْمِ الْمُغْنِيَّةِ تَرْجِمَهُ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ . . . نَهْ فَقْدِيْ رَسْنَفَسْتُ تَأْمِينُهُ قَانِعُوْيَيْ
نَهْ فَقْدِيْ رَسْنَفَسْتُ تَأْمِينُهُ قَانِعُوْيَيْ . . . نَهْ فَقْدِيْ رَسْنَفَسْتُ تَأْمِينُهُ قَانِعُوْيَيْ . . .
بَاقِيْ كَهْدَلُ وَخَاطِبُ اَمْوَارِهِ اَمْرُ وَوِنَاهِ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ . . . ١٤ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ

اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ فِيْ تَقْرِيْبِ سَوْهَهُ بِيْ دُورُوكِهِ حَوْدَهُ بِرِنْهُ
قَابِلَهُ اَنْتَ رَبِّيْ مَهْزُوْرِيْ

مَهْزُوْرِيْ
مَهْزُوْرِيْ
مَهْزُوْرِيْ

2 MSA. D. 4693 / Lef. 2.

Transkripsiyonunu verdiğimiz yukarıdaki belgede Halikarnas Balıkçısı adıyla meşhur olan Cevat Şakir Kabaâğaç'ın 1339/1923 senesinde Halife Abdülmecîd Efendi'ye yazdığı arzuhâli (dilekçe) görmekteyiz. Yazar, anadilinden başka İngilizce, Fransızca ve İtalyanca bildiğini ve bu dillerde yayınlanmış olup İslâmi bilimlerle alâkâlı olan kitapları okuyup incelemek istediginden, fakat maddî sıkıntı içerisinde bulunması nedeniyle bu arzusunu yerine getiremediğinden, buna karşılık eğer kitaplar -iade edilmek şartıyla- kendisine temin edilirse memnuniyetle tercumesini yapıp arz edeceğini bildirmiştir.

Cevat Şakir, yine aynı dilekçesinde bu çalışmaları herhangi bir maddi kaygı ve kişisel çıkar sağlamak amacıyla değil, sadece bilgi dağarcığını zenginleştirmek düşüncesiyle gerçekleştirdiğini ifade ederek entelektüel kişiliğini bu tavriyla ortaya koymaktadır.

Cengiz Göncü
Milli Saraylar Hazine-i Hassa Arşivi Sorumlusu

- 3

1

1. Madde: Dolmabahçe Sarayı'nın eski Mabeyn kısmı ile Muayede Salonu ve Camlı Köşk, işbu talimatnamenin tasdikinden iki ay sonra arzu edenler tarafından ücret-i muayyenesi mukabilinde (belirlenen ücret karşılığında) gezilebilecektir. Dolmabahçe Sarayı ahkâmina tevfikan (kurallarına uyarak) ve maddede beyan olunan tertibatın ikmalinden (düzenlemelerin tamamlanmasından) itibaren züvvara küşad edilecek (ziyaretçilere açılacak) ve arzu edenler muvazene kanununun madde-i mahsusasında (özel madde) tayin edilen ücret mukabilinde saray gezilecektir. Gezdirilecek kısım şimdilik Mabeyn Dairesiyle Camlı Köşk ve Muayede Salonundan ibarettir.

2. Madde: Sarayı gezecek olanların eşyaya el ile temas etmeleri ve gezer iken sigara içmeleri, ve suret-i mahsusada bazı mevakia vaz olunacak (yerrlere konulacak) sandalyelerden maada (başka) ve Sarayın mefruşat-i asliyesi (orijinal eşyasi) üzerine oturmaları ve Sarayın gerek dahilinde gerek bahçe derunundan (içinden) fotoğrafı yesini almaları memnudur (yasaktır).

3. Madde: İkinci maddede beyan edilmiş muhteviyatları (bususları) filen te'min (uygulamak) için icab eden mahaller (gerekli yerler) tertibatına muvafık (ortama uygun) sütun ve kordonlarla bölünmek gibi züvvvarın seyr ü hareketlerini tanzime medar olacak (ziyaretçilerin seyr ve hareketini düzenlemeyi sağlayacak) iktizaeden (gerekken) tertibat ve züvvvarın birlikte getirdikleri şemsiye, yağmurluk, lastik, baston ve emsali eşyaları ile fotoğraf makinelерinin hüsn-i muhafazaları (iyi korunmalı) için vestiyer gösterilerek parke ve haliların telvis edilmemesine (kirlenmesine) mani ve duhuliye varakalarının (bilet) kontrolünü kafıl takayyüdatın (sağlayacak kuralları) ihtar ve icrası (uyarı ve uygulaması) Milli Saraylar Müdürlüğü'nte (iki ay zarfında ikmal edilecektir) yapılacaktır. İşbu tertibat için beşyüz liraya kadar bilaistizan sarfiyat icrasına (serbest harcama yapmaya) Milli Saraylar Müdürlüğü me'zundur (yetkilidir).

4. Madde: Saray haftanın Cuma ve Pazar ve Salı günlerinde züvvvara açılacaktır. Saat-i ziyaret (ziyaret saati) öğleden evvel on ve onbir bucuk ile öğleden sonra saat iki bucuk ve üç bucuktur.

5. Madde: Balada beyan edilmiş (yukarıda açıklanan) saatlerde hazır bulunan züvvvar onbeş/yirmi kişiden noksan olduğu takdirde bir grub teşkil edilir. İşbu gruba lüzumu kadar me'mur terfik edilir (refakat verilir). Onbeş / yirmi kişiden fazla züvvvar olduğu takdirde ikinci bir kafile daba teşkil olunur. Yukarıki maddede beyan edilmiş saatler arasında gelenler miyudi (sureyi) yenileyecelerdir.

6. Madde: Talebesine sarayı gezdirmek arzu eden mekteb idareleri maarif müdiriyeti (milli eğitim müdürlüğü) vasıtasiyle Milli Saraylar Müdiriyetine müracaat edecek müdiriyet-i mumaileyhaca (Sözkonusu müdüriyet) tarih-i müracaatdan (müracaat tarihinden) itibaren onbeş gün - bir haftayı tecavüz etmeyecek (geçmeyecek) bir müddet esnasında vakit, yevm-i ziyaret (ziyaret günü) tayin olunacaktır. Ve talebenin adedine göre gruplar tertibati (grupların düzenlenmesi) ve bu tertibata riayet mekteb idarelerince meburidir. Esna-yı ziyaretde (ziyaret sırasında) muallimler tarafından talebeye malumat ve izahat itası caiz (bilgi ve açıklama verilmesi uygun) ise de ziyaretin iki saatten fazla imtidad etmemesi

(uzamaması) muktezidir (gerekir). Her defada ancak seksen - yüz mevcutlu bir sınıf gezdirilebilir.

7. Madde: Sarayı ziyaret edeceklerden 341 senesi muvazene kanunun beşinci maddesi mucibince elli gurus duhuliye (giriş ücreti) alınır.

8. Madde: Züvvardan alınacak duhuliye mahsus ve dib koçanlı biletler ibzar olunub zemininde Milli Saraylar ibaresi menküs (işlenmiş), üzerinde dahi yarınlıralık duhuliye varakası yazısı bulunacak ve müselsel numaralı olarak her yüz adedi bir sulbe teşkil edecek, bu şekilde tab ettirilen biletler Milli Saraylar Encümenince tadaad (numaralandırma) ve zahruları Milli Saraylar Müdüriyeti ibaresini havi olarak (taşıyarak) suret-i mahsusada (özel olarak) imal ettirilecek damga ile damgalandıktan sonra muhasib-i mesule (sorumlu muhabeci) makbuz mukabilinde tevdi olunacaktır.

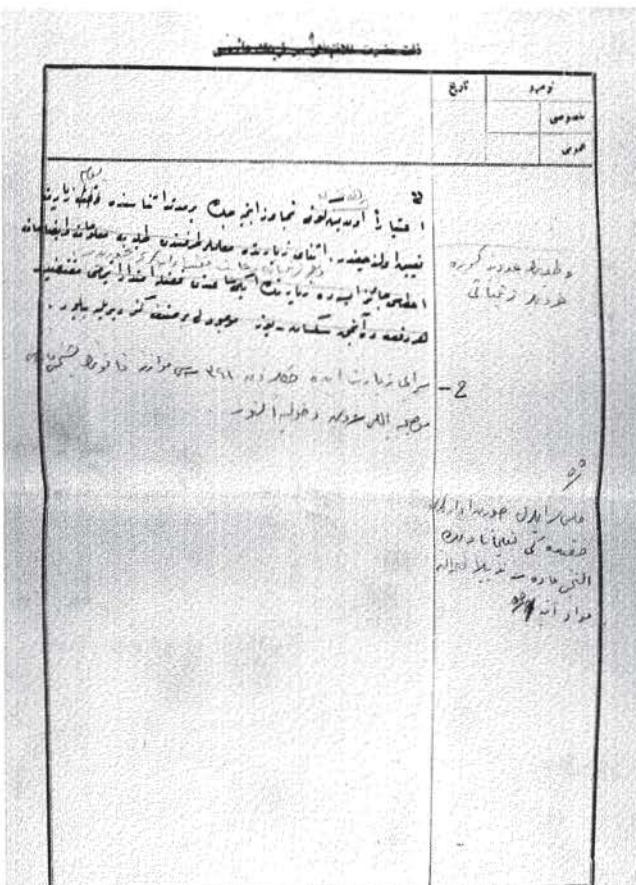
9. Madde: Biletler sarayın harici kapısında tesis edilecek mahal-i mahsusda muhasib-i mesulünce züvvvara ita (teslim) ve bedelatı ahz olunur (alınır) Züvvvarın saraya duhulleri esnasında müdüriyetce tayin edilecek memur tarafından toplanıp hesabı kontrol edilmek üzere muhasib-i mesule tevdi olunacaktır (teslim edilecektir).

10. Madde: Ay gayelerinde (sonlarında) kasadaki biletleri mevcudu encümence tadaad (sayım) ve mikdar-i sarfiyat ba-mazbata tesbit olunarak bir ay zarfında duhiliyeden tahassül eden mebalığ (toplannan bilet gelirleri) Milli Saraylar Hasılatı namıyla İstanbul Defterdarlığına ırsali (gönderi) ve beray-i malumat vekalet-i işar edilecektir (durum hakkında bakanlığa bilgi verilecektir).

Cumhuriyet daha yeni kurulmuş. Henüz eski harfler kullanılıyor. 3 Mart 1924'de çıkarılan 431 sayılı yasa ile halifelik kaldırılmış, aynı yasanın 8, 9 ve 10. maddeleri ile padişah ve ailesine ait saray ve köşkler her türlü emlak ve mefruşatı ile millete "intikal" etmiş. 18 Ocak 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları Milli Saraylar Müdürlüğü yönetimine bırakılmış. Millete intikal eden sarayı milletin görmesi lazım. O zaman itibariyle 70 yıldır ancak üst düzey protokolün ve saray erkanının girebildiği, hizmetkarların bodrum katlarından üst katlara çıkamadığı, Sultan ailesi dışında kimsenin giremediği (Harem) mekanları normal vatandaşların ziyaret vakti gelmiştir.

Ve bunun için bir talimatname hazırlanmış; Dolmabahçe Sarayının Züvvare Küşad ve Teşhiri Hakkında Talimatname. Yani ziyaretçilere açılması ve sergilenmesi için talimatname. Burada atlanmaması gereken bir ayrıntı, Dolmabahçe'yi Atatürk'ten önce Türk milletinin ziyaret etmeye başlamasıdır. Malum, Atatürk'ün Cumhuriyet devrinde İstanbul'a ve Dolmabahçe'ye ilk geliş tarihi 1 Temmuz 1927'dir. Bu önemli günde Dolmabahçe'de İstanbul halkına yaptığı konuşma, bugün sarayın Büyük Tören (Muayede) Salonunda büyük bir kitabe şeklinde ziyaretçilere sunulmuştur.

80 yılda yaşanan değişim öncelikle dilde kendini gösteriyor. Metnin orijinal halini anlayacak nesiller aramızdan ayrılmıyor. Fakat bir uzmanlık alanı olarak tarih, arşivcilik ve Osmanlıca konularında önemli mesafeler katedildi. Başbakanlık Osmanlı arşivleri, yakın tarihle ilgili yayınlar büyük bir ilgi görüyor. Yine de ulusal birikimin aktarılması ve anlaşılması açısından yapılacak çok şey var.

3-4-5 MSA. CMH. No. 4.